

Suriye Yaşanabilirlik Raporu

Geri dönebilmek mümkün mü?

ARALIK 2021

Riad Domazeti | Nazlı Metin | Merve Özçelik | İrfan Tatlı

İNSAMER

İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مرکز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

iHH

İNSANI YARDIM VAKFI

Mülteci

Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

Suriye Yaşanabilirlik Raporu
Geri dönebilmek mümkün mü?

Hazırlayanlar: Riad Domazeti, Nazlı Metin, Merve Özçelik, İrfan Tatlı

Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Ahmet Emin Dağ

Editör: Ümmühan Özkan

Web Editörü: Melik Yasin İpek

Baskı

Aralık 2021

Kapak ve Sayfa Tasarım

Nuhun Gemisi / Nurgül Ersoy

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müelliflerine aittir.

©İNSAMER 2021

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur. Sadece kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

İÇİNDEKİLER

- 02 Giriş**
- 03 İnsani Kriz**
- 07 Mülteci Krizi**
- 08 Türkiye
- 11 Ürdün
- 12 Lübnan
- 13 Suriyeli mültecilerin niçin geri dönmek istemiyor?**
- 14 Hedef Ülke Olarak Almanya ve Suriyeli Mülteciler
- 19 Hedef Ülke Olarak Danimarka ve Suriyeli Mülteciler
- 21 Hedef Ülke Olarak İsveç ve Suriyeli Mülteciler
- 24 Geri gönderme kararları hukuki mi?**
- 26 Esed rejimi altında yaşamak mümkün mü?**
- 27 Sonnotlar**

Giriş

Bu rapor, yaklaşık 11 yıldır devam eden Suriye'deki savaşın insani açıdan ulaştığı boyutu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Son aylarda Suriye'den gelen çatışma ya da bombalama haberlerinin azalması, ülkede durumun istikrara kavuştuğu gibi yanlış bir algı oluşmasına neden olmuştur. Oysa yıllardır süren çatışma ve gerilim hâli, Suriye'de zaten iyi olmayan insani durumun daha da kötüleşmesinden başka bir sonuç doğurmamıştır.

Haber bültenlerinden yansıyan bu yanlış algı nedeniyle hem Türkiye'de hem de Suriyeli mülteci barındıran bazı Avrupa ülkelerinde Suriye'deki durumla ilgili kamuoyunun görüşleri değişmeye başlamıştır. Bu bağlamda da çatışmaların azaldığı Suriye'nin artık yaşanabilir bir yer olduğu, insanların geri dönmesi için uygun ortamın olduğu gibi söylemler yayılmaya başlamıştır.

Bu noktada Türkiye'nin Kuzey Suriye'de oluşturduğu güvenli bölgeler örnek olarak öne sürülmektedir. Bu bölgelerde Türkiye'nin sağladığı güvenlik ortamı en azından ülke içinde yerinden edilmiş iç göçmenlerin can güvenliği açısından belirli oranda uygun bir ortam sağlamakla birlikte, sahadaki veriler hayat koşulları açısından ülkenin pek çok bölgesinin yaşanabilir olmaktan çok uzak olduğunu göstermektedir. Bu durumda farklı

“Suriye'deki genel insani manzarayı ortaya koymayı amaçlayan bu rapor, aynı zamanda ülkedeki sosyoekonomik durumun geri göndermeler için uygun olup olmadığını incelemekte ve özellikle Avrupa ülkelerinde son dönemde başlayan iade artışlarını sorgulamaktadır.

ülkelere dağılmış vaziyetteki milyonlarca Suriyeli mültecinin geri dönüşü, bölgede zaten kötü olan insani durumu ve güvenlik ortamını daha da ağırlaştıracaktır.

Suriye'nin tamamı dikkate alındığında, ülkedeki mevcut siyasi, sosyal ve ekonomik koşulların onurlu bir yaşam için uygun olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin kontrolündeki bölgeler dışında kalan Suriye şehirlerinde can güvenliği hâlen yoktur. Bu durum savaştan canını kurtarmaya çalışan siviller açısından bu bölgelerin tehlikeli statüsünü değiştirmemiştir.

İNSANİ KRİZ

Arap Baharı olarak adlandırılan, Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları talepleriyle başlattıkları protestolar, Suriye'de 41 yıldır Baas Partisi tarafından otoriter bir rejimle yönetilen Suriyelileri de etkilemiş ve Suriye halkı 15 Mart 2011'de Baas Rejimi'ne karşı protestolar başlatmıştır. Ne var ki Suriye'deki durum Tunus, Mısır ve Libya'da olduğu gibi uzun yıllardır bu ülkeleri yöneten diktatörlerin devrilmesiyle sonuçlanmamış ve hâlen devam eden bir iç savaşa dönüşmüştür. Suriye'deki savaşta, ilk protestoların başlamasından bugüne kadar geçen yaklaşık 11 yılda yüz binlerce insan hayatını kaybetmiş, yaralanmış, sakat kalmış, milyonlarca insan yerinden yurdundan olmuştur. Suriye'de Esed rejimi destekçileri ve muhalifler arasında başlayan çatışmalara diğer devletlerin de müdahil olmasıyla son derece karmaşık bir hâl alan durum, bugün ülkede hâlen devam eden büyük

Elinizdeki rapor, Suriye'deki genel insani manzarayı ortaya koymanın yanı sıra ülkedeki sosyoekonomik durumun geri göndermeler için uygun olup olmadığını da incelemektedir. Bununla bağlantılı olarak da özellikle Avrupa ülkelerinde son dönemde başlayan iade artışlarını sorgulamaktadır.

Rapor, konuya ilişkin daha önce hazırlanmış farklı araştırma ve bilimsel çalışmaların yanı sıra üç kurumun sahada yaptığı birebir görüşmelerden oluşan tespitlere dayanmaktadır.

bir insani krize yol açmıştır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar ve analizler, fiilî bir bölünmenin eşliğinde olan Suriye'deki durumun çözüme kavuşmasının yakın zamanda mümkün olmadığını, hatta daha da kötüleşebileceğini ortaya koymaktadır.

Bugün Suriye siyasi olarak üç ana yapıya bölünmüş durumdadır. 2015 yılında Beşşar Esed'in talebiyle Rusya'nın Suriye içine doğrudan askerî müdahaleleri ve İran gibi yabancı güçlerin ülkedeki var-

Bugün savaşa bağlı sebeplerden dolayı Suriye nüfusunun yaklaşık %60'ı mülteci konumundadır ve siyasi çözümsüzlük nedeniyle halk ağır mağduriyetler yaşamaya devam etmektedir.

lığı, Esed rejiminin ayakta kalmasına ve muhaliflerin güç kaybetmesine sebep olmuştur. Suriye’de bugün Türkiye sınırı ve doğu bölgesini kapsayan toprakların %35’i ayrılıkçı terör örgütü PKK’nın Suriye kolu PYD/YPG kontrolündedir. Batı Suriye veya Bereketli Suriye olarak tanımlanan Şam ve Humus, Hama, Halep gibi ülkenin önemli şehirleri Esed rejimi tarafından kontrol edilmektedir. İlimli Suriye muhalefeti olarak tanımlanan Suriyelilerin kontrolündeki tek büyük bölge ise İdlib’dir. Bu grup ayrıca Türkiye sınırına kadar batı bölgesini de kontrol etmektedir ancak bu bölge de iki siyasi yapıya bölünmüş durumdadır. Bunlardan biri Türkiye’nin DAEŞ ve PYD/YPG gibi terör örgütlerine karşı icra ettiği askerî operasyonların (Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtı) yapıldığı bölgedir, diğeri de Suriye Millî Ordusu ve Heyet-u Tahriruş Şam’ın paylaştığı İdlib bölgesidir. Güneyde Ürdün sınırında, ABD’nin desteğiyle Tanif bölgesinde hâkim olan ilimli Suriye muhalefetine de coğrafi ve siyasi şartların etkisiyle kuzeydeki muhalefetle koordinasyon ve birlikteliği kopmuş durumdadır.

Suriye’deki mevcut savaş ve çatışma ortamı ülkede oldukça derin siyasi, ekono-

mik ve sosyal krizlere neden olmuştur. Yaşanan bu krizler sivil halkı etkilemeye devam etmektedir. Öyle ki, ülkenin birçok yerleşim bölgesinde savaş öncesi dönemde de zaten yetersiz olan altyapı tamamen çökmüş, yaşanan çatışmalar sebebiyle yerleşim alanları harabeye dönmüş, su ve gıdaya erişim oldukça zorlaşmış, en temel sağlık ve eğitim hizmetlerine dahi ulaşamaz hâle gelmiştir. Suriye’de bugün hâlen aktif olan çatışma hatları ve rejim güçleriyle devlet dışı silahlı aktörlerin bölgeye yönelik insani erişim faaliyetlerini engelleme ve yavaşlatma amaçlı fiilleri, sivil halkı etkilemeye devam etmektedir. Ülkedeki mevcut bu ortam, uluslararası insani hukukun ve insan hakları hukukunun geniş ölçüde ihlal edildiği ve sivillerin korunması ilkesinin ihmal edildiği bir durum olarak nitelendirilmektedir.

Londra merkezli Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR) verilerine göre Suriye’deki savaşta en az 600.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Resmî rakamlara göre ise kayıp sayısı 145.000’dir. Ölenlerin büyük kısmını siviller oluşturmaktadır. 2011 yılı Mart ayından 2020 yılı Mart ayına kadar Suriye’deki çatışmalar sebebiyle hayatını kaybedenlerin 29.357’si çocuk, 28.394’ü kadındır. Yine bu dönemde, çoğunlukla Esed güçleri tarafından muhaliflere uygulanan işkenceler sebebiyle binlerce insanın öldüğü kaydedilmektedir. Bağımsız kaynaklar, rejim güçleri başta olmak üzere ülkede çatışan tarafların uyguladığı işkencelerde ölenlerin sayısının 14.451 olduğunu belirtmektedir. Suriye İnsan Hakları Ağı’na (SNHR) göre bu dönemde resmî

BM Çocuklara Yardım Fonu’na (UNICEF) göre, 2011 yılından bu yana doğan toplam 5 milyon Suriyeli çocuğun 500.000’i mülteci olarak dünyaya gelmiştir.

Suriye'deki Savaşın Bilançosu

1 milyona yakın insan hayatını kaybetti veya ortadan kaybedildi.
Bunların yaklaşık 30.000'i çocuk.

Muhalif kaynaklara göre hâlihazırda rejim hapislerinde
tutulan kişi sayısı 500.000 civarında.

Yaklaşık 7 milyon kişi ülke içinde yerinden edildi.

11,1 milyon kişi insani yardıma ihtiyaç duyuyor.

6,6 milyondan fazla kişi başka ülkelere sığındı.

Yerinden edilenlerin 4 milyonu Suriye'de olmak üzere 7,5 milyonu çocuk.

Evlerin en az beşte biri yıkıldı.

Hastane ve okulların yedide biri yıkıldı.

olarak 148.191 kişi gözaltına alınarak alıkonulmuştur.

Suriye'deki insani krizin boyutlarını ortaya koyan en önemli göstergelerden biri de altyapının neredeyse tamamen yok olmasıdır. Ülkedeki her dört okuldan biri hasar görmüş, yıkılmış veya barınak olarak kullanılmıştır. Dünya Bankası verilerine göre Suriye'de evlerin üçte biri, hastane ve eğitim kurumlarının yarısı yıkılmıştır. İlkokul çağındaki çocukların yarısından azı okula kayıtlıyken, ortaokul ve üniversite çağındaki her üç öğrenciden yalnızca birinin eğitime erişimi vardır. Yıllardır süren çatışmalar okullara, su ve kanalizasyon sistemlerine zarar vermiş veya

tamamen kullanılamaz hâle getirmiştir. Ülkedeki iç savaşın bugün sona erdiği düşünülse bile ülkenin toparlanması için en az 40 yıllık bir süreç gerektiği belirtilmektedir.

Suriye'de hâlen 11,1 milyon kişi insani yardıma ihtiyaç duymaktadır. Ancak yardıma ihtiyaç duyan insanların büyük çoğunluğunun yardımlara erişimi sınırlıdır. Birleşmiş Milletler (BM) raporlarında Suriyelilerin büyük bölümünün yoksulluk sınırı altında, işsiz ve sağlıklı barınma koşullarında yaşadığı; yaklaşık 9 milyon kişinin ise yeterli gıdaya erişimi bulunmadığı kaydedilmektedir. BM, Mart 2011'den itibaren Suriye'de yaşananları İkinci

Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana meydana gelen en kötü insani kriz olarak nitelendirmiştir. BM İnsani İşler Eşgüdüm Ofisine göre ülkedeki iç savaş sebebiyle 2,9 milyon insan kalıcı sakatlıklara maruz kalmıştır.

Savaşa bağlı sebeplerden dolayı bugün Suriye nüfusunun yaklaşık %60'ı mülteci konumundadır ve siyasi çözümsüzlük nedeniyle halk ağır mağduriyetler yaşamaya devam etmektedir. Yaklaşık 7 milyon Suriyeli ülke içinde yer değiştirirken, en az 6,6 milyon Suriyeli de başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durumun psikososyal etkileri aileleri dağıtmış, neredeyse bütün siviller bu koşullardan bir şekilde etkilenmiştir. BM Çocuklara Yardım Fonu'na (UNICEF) göre, 2011 yılından bu yana doğan toplam 5 milyon Suriyeli çocuğun 500.000'i mülteci olarak dünyaya gelmiştir. Kuzey Suriye'deki sekiz vilayette, okul çağındaki 2,1 milyon çocuk eğitim hakkından mahrum durumundadır.

Suriye'deki çatışmalar henüz sona ermediği için ülkedeki yıkımı tam olarak tespit etmek çok zor olsa da eldeki veriler bile yıkımın büyüklüğünü ortaya koymak için yeterlidir. Dünya Bankası 2017 yılında geniş kapsamlı bir rapor hazırlamış ve Suriye'de devam eden savaşın yol açtığı maddi kaybı tespit etmeye çalışmıştır. Raporda çatışmaların yoğunlaştığı Halep ve Humus başta olmak üzere ülke genelinde altyapının büyük zarar gördüğü kaydedilmektedir. Ülkedeki toplam ev stokunun %8'i tamamen yıkılmış, %23'ü hasar gör-

müştür. Barınma kadar sağlık ve eğitim altyapısı da savaşta büyük yara almıştır. Sağlık tesislerinin %16'sı yıkılmış, %50'si hasar görmüştür. Benzer şekilde eğitim kurumlarının da %10'u yıkılmış, %53'ü ise hasar almıştır. Bunların yanında su üretim ve arıtma tesisleri de büyük zarar görmüştür. Su işleme tesislerinin üçte ikisi, pompa istasyonlarının yarısı, su kulelerinin üçte biri, arıtma tesislerin dörtte biri ve her altı su kuyusundan biri yıkılmış ya da hasar almıştır. BM savaşın başlamasından bu yana yerle bir olmuş evlerin maliyetinin 400 milyar dolar civarında olduğu tahmininde bulunmaktadır.

Ülkenin genel altyapısı büyük oranda zarar görürken, özellikle sağlık altyapısındaki yıkım yüz binlerce hasta ve yaralının mağdur olmasına neden olmuştur. Hastanelere ve sağlık kuruluşlarına olduğu kadar başta doktorlar olmak üzere sağlık çalışanlarına, ambulans gibi sağlık araçlarına, hatta hasta ve yaralılara yönelik sistematik saldırılar düzenlenmiştir. Bütün bu saldırılardan dolayı ülkedeki sağlık sistemi, hasta ve yaralıların tedavi koşulları çok büyük darbe almıştır. Amerikan Tıp Derneği'nin raporuna göre Suriye, doktor olmak için dünyadaki en tehlikeli yerdir. Hem sağlık çalışanlarını hedef alan saldırılar hem de sağlık merkezlerine verilen ağır hasarlar sebebiyle Suriye'de artık çok hayati ameliyatların dahi anestezi uygulanmadan yapıldığı, doğumların tıbbi yardım alınmadan gerçekleştirilmeye çalışıldığı belirtilmektedir.

MÜLTECİ KRİZİ

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en büyük zoraki yerinden edilmenin yaşandığı Suriye'de yüz binlerce aile parçalanmış veya tamamen yok olmuş, milyonlarca insan yurdundan ayrılmak zorunda kalmıştır. Ülkede binlerce yıllık kadim şehirler yerle bir edilmiştir. 2011 yılında 22 milyon olan Suriye nüfusu, 2019 yılında 18 milyona gerilemiştir.

Suriye'de krizin başladığı 2011 yılından bu yana 12 milyondan fazla insan yerinden edilmiştir. BM verilerine göre 6,1 milyon insan yaşadığı yeri terk edip Suriye içinde başka bölgelere göç etmiştir. 2019 sonundan itibaren İdlib çevresinde gerçekleşen büyük göçle birlikte bu sayının 7 milyonu aştığı (bunların %50'si çocuktur) tahmin edilmektedir.

En az 6,6 milyon Suriyeli de başka ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Çatışmaların yoğun olduğu yerlerdeki halk başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır gibi bölge ülkeleri ile Kuzey Afrika ve Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Ülke dışına çıkan Suriyeli mültecilerin %93,7'si mülteci kamplarında değil şehirlerde ev sahibi ülke halklarıyla birlikte yaşamaktadır. Bu sebeple de sığınmacıların %60'ından fazlası ciddi yoksulluk çekmekte; istihdam, eğitim ve diğer temel hizmetlere erişimde büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Bu sorunlar her zaman ayrımcılıkla ilgili olmayıp ev sahibi toplumun ekonomik durumunun iyi olmamasından da kaynaklanmaktadır. Örneğin hâlihazırda zaten ekonomik anlamda sıkıntı içinde bulunan Lübnan'da

ev sahibi halkın kendisi büyük bir ekonomik kriz yaşamaktadır; dolayısıyla bu ülkeye sığınmış yüz binlerce Suriyelinin durumu, yerel koşullara bağlı olarak çok büyük bir trajediye dönüşmektedir.

Suriye içinde yerinden edilmiş (iç mülteci) kişilerin en az 2,5 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. 2017 yılında 1,8 milyondan fazla insan -çoğu ikinci veya üçüncü kez- yerinden edilmiştir. Kuzeybatı Suriye'de yerinden edilmişler ağırlıklı olarak toplu merkezlerde, vardiya barınaklarında, geçici barınaklarda ve kamplarda kalmaktadır. 26 Nisan 2019 tarihinden itibaren Rusya ve rejimin İdlib ve bölgesindeki saldırıları sebebiyle Suriye içinde yer değiştirenlerin sayısı 1,4 milyonu aşmıştır. Doğuda Kefr Zita'dan Maaret en-Numan ve Serakibe kadar olan bölgeyi ele geçiren rejim ve Rusya, geride büyük bir göç sorunu bırakmıştır.

Covid-19 salgını Suriye'deki iç göçmenlerin durumunu daha da kötüleştirmiştir. Milyonlarca yerinden edilmiş insanın iş bulması; gıda, ilaç ve temiz su gibi temel ihtiyaç maddelerine erişimi iyice zorlaştırmıştır. Mülteci kamplarında

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2020 yılı verilerine göre, dünyada 82,4 milyon zorla yerinden edilmiş insan bulunmaktadır ve bu insanların sekizde birini Suriyeliler oluşturmaktadır.

veya kamp benzeri ortamlarda yaşayanlar ciddi enfeksiyon riskiyle karşı karşıyadır. Mülteci kampları kalabalık ve kaynaklar kıt olduğundan halk sağlığı önlemlerini uygulamak da neredeyse imkânsızdır.¹ Covid-19 vakalarının tespiti için gerekli cihazların ve portatif test kitlerinin yetersiz sayıda olması nedeniyle salgının yaygınlık oranını belirlemek mümkün olmadığından Covid-19'un sığınmacılar ve mülteciler arasında ne kadar büyük bir tahribat yaptığı da belirlenememektedir.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2020 yılı verilerine göre, dünyada 82,4 milyon zorla yerinden edilmiş insan bulunmaktadır ve bu insanların da sekizde birini Suriyeliler oluşturmaktadır.

Suriyeli mülteciler başta Türkiye, Ürdün ve Lübnan olmak üzere Irak, Mısır, Sudan ve birçok Avrupa ülkesine dağılmış durumdadır. Ancak özellikle Avrupa ülkelerinde son yıllarda mülteci hareketlerine karşı çok güçlü bir muhalefet olduğundan buralardaki mülteciler her an geri gönderilme endişesi içinde yaşamaktadır. Bu durumun en güncel

örneği ise Danimarka hükümetinin ortaya koyduğu uygulamadır.

Economist Intelligence Unit tarafından yayımlanan ve istikrar, eğitim, altyapı, sağlık, çevre ve kültür gibi alanlardaki değerlendirmelere göre 140 küresel şehri kentsel yaşam kalitelerine göre sıralayan *Küresel Yaşanabilirlik Endeksi* raporuna göre, Suriye'nin başkenti Şam 2018, 2019 ve 2020 yıllarında olduğu gibi 2021 yılında da dünyanın en az yaşanabilir şehridir. Ülkede yaklaşık 11 yıldır süren savaşın etkileri düşünüldüğünde, Şam'ın neden dünyanın en az yaşanabilir şehri olmaya devam ettiği açıktır. Ne var ki Danimarka hükümeti, Suriye'nin artık yaşanabilir bir ülke olduğunu öne sürerek, Danimarka'daki sığınmacıların başvurularını reddetmekte, oturma izni olan sığınmacıların izinlerini de iptal etmektedir.

Bu kapsamda kaynak ülke (Suriye), geçiş ülkesi (Türkiye, Lübnan, Ürdün) ve hedef ülkelerde (Almanya, Danimarka) sığınmacılarla yapılan görüşmeler, Suriye'nin yaşanabilirliği konusundaki gerçek tabloyu ortaya koymaktadır.

TÜRKİYE

Suriyelilerin Türkiye'ye sığınması 29 Nisan 2011'de 253 kişilik ilk grubun gelişyle başlamıştır. Suriyeli sığınmacı dalgası, özellikle 2013, 2014 ve 2015 yıllarında Suriye'deki durumun kötüleşmesiyle iyice artmış ve 2021'de Türkiye'deki toplam Suriyeli sayısı 4 milyona yaklaş-

mıştır. Günümüz itibarıyla Türkiye'deki Suriyelilerin 3,5 milyonu geçici oturma kartına, 117.000'i oturma iznine sahiptir; kalanlar ise henüz verilerini kaydettirmemiş düzensiz göçmen durumundadır. Sığınmacıların %54,19'u erkek, %45,81'i kadındır; ancak erkek ve kadın katego-

risi olarak kayıtlara geçenlerin yarısından fazlasını 18 yaşından küçük erkek ve kız çocukları oluşturmaktadır.

Savaşın başlarında sadece Türkiye'nin sınır kentlerinde yerleşen Suriyeli sığınmacılar, zamanla farklı şehirlere dağılmıştır. Savaşın uzaması, insanların geçimlerini sağlayabilmek için İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlere akın etmesine sebep olmuştur. Türkiye şehirlerinin ekonomik ve sosyal kapasitesi, gelen göçlerin ağır yükünü hissetmeye başlayınca, 2015 yılından itibaren toplumda ekonomik hoşnutsuzluğun tetiklediği yeni sosyal sıkıntılar baş göstermiştir. Göçün ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda bazı olumlu etkileri olmakla birlikte, mevcut koşullarda olumsuz yönleri daha fazla hissedilir olmuştur.

Suriyelilerin sayısının çokluğu, Türkiye'ye ciddi ek yükler getirmiştir. Bu yük cetvelinde, sığınmacıların sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak, onların yasal varlıklarını düzenlemek ve ev sahibi toplulukla sosyal uyumlarını geliştirmek gibi birçok madde yer almaktadır.

Türkiye'ye gelen Suriyelilerin çoğu, Türkiye'de "Geçici Koruma Kanunu"na tabi tutulmuştur. O dönem sayıları az olan Suriyeli sığınmacılar için birçok problemi çözen söz konusu düzenleme, zaman içerisinde yetersiz kalmıştır. Bugün gelinen noktada, Geçici Koruma Kanunu pek çok belirsizliği barındırmaktadır. Özellikle kanunun hükümlerini Arapça olarak anlatan resmî hiçbir

yayının bulunmaması, Suriyeliler için önemli bir sorun oluşturmaktadır. Göç Müdürlüğü dahi, yabancıların statülerini ve uluslararası korumayı anlatmak üzere yayımladığı kitapçıkta, Geçici Koruma Kanunu'na sadece küçük bir paragraf ayırmıştır.

Türkiye'de göç ve mülteci yasası bağlamında 2000'li yılların başından bu yana kapsamlı bir reform sürecinden geçilmektedir. Yasal gereklilikleri yerine getirmek amacıyla yapılan değişiklik ve reformların en belirgin olanları, Suriye'den yaşanan göç dalgası sürecinde düzenlenmiştir. Yasada yapılan en önemli iki değişiklik şu şekildedir:

- 2013 yılında Yabancı ve Uluslararası Koruma Yasası kabul edilmiştir.
- 2014 yılında T.C. İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması kararı alınmıştır. Kurum, Türkiye'nin bütün illerinde yabancılara ilişkin sorumlulukların çoğunu üstlenmiştir.

1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 New York Protokolü ile ilgili bazı çinkeler getiren Türk yasaları, yalnız-

Günümüz itibarıyla Türkiye'deki Suriyelilerin 3,5 milyonu geçici oturma kartına, 117.000'i oturma iznine sahiptir; kalanlar ise henüz verilerini kaydettirmemiş düzensiz göçmen durumundadır.

ca Avrupa'daki olaylar sonucu göç eden kişilere "mülteci" statüsü vermektedir; dolayısıyla Türkiye'deki Suriyeliler mülteci statüsünde değildir; ancak çıkarılan kanunla Türkiye'deki Suriyeliler geçici koruma statüsü kapsamında kayıt altına alındığından sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerden yararlanmakta ve iş gücüne katılımları da özel koşullara göre düzenlenmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki durumlarını düzenlemek için çıkarılan Geçici Koruma Kanunu'nun da hâlihazırda çözülmesi gereken bazı sorunlu yönleri vardır:

1. Bu yasa kapsamındaki kişilere, diğer uluslararası koruma türlerine geçiş için tanınan belirli bir süre yoktur; yani geçici koruma altındaki kişinin bu durumunun ne kadar süreceği belirsizdir.
2. Geçici koruma durumunun kapsam ve ayrıntılarını değiştirme yetkisi Bakanlar Kurulu'na aittir. Bu çerçevede geçici koruma durumunun askıya alınması, geçici koruma altında olan kişilerin ülkelerine geri gönderilmesi yahut yeni bir sosyal ve yasal statü

verilmesi gibi konular, olası bir iktidar değişikliğinde tamamen değiştirilebilecek, sığınmacıların tüm kazanılmış hakları iptal edilebilecektir. Bu durum milyonlarca insanın akıbetini büyük bir belirsizlik içinde bırakmaktadır.

Bu yasal vaziyet hem Suriyeliler arasında hem de Türkiye hükümeti ve vatandaşları arasında ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. Kavramsal olarak bile bir netlik kazanmayan Suriyelilerin statüsü meselesi, kimi resmî metinlerde "mülteci" kelimesi ile ifade edilirken kimilerinde "misafir" olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram kargaşası, Suriyelilerin Türkiye'deki varlığı ve sahip oldukları haklar konusunda belirsizlikler yaşanmasına yol açmaktadır.

Mülteci hakları ve Geçici Koruma Kanunu hakkındaki bilgisizlik, alınan kararların ve uygulamaların sıklıkla değişmesi, merkezî ve yerel politikalar arasındaki çelişkiler vb. birçok olumsuzluk, Türkiye'deki yasalara ilgili olarak Suriyeliler arasında ciddi bir kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Suriyelilerle yerel resmî makamlar arasında sağlıklı bir iletişim olmaması da Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin buradaki kanunlar hakkında güvenli bilgiye erişimini güçleştirmektedir.

Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılar açısından bir diğer önemli sorun alanı, Türkiye toplumu ile olan uyum sorunudur. Türklerle Suriyeli sığınmacılar arasındaki ilişkilerin dönüşüm aşamalarına bakıldığında olumludan olumsuzu doğru önemli bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Özellikle 2011 yılında sempatiyle bakılan sığınmacılar, 2014 yılından sonra

1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 New York Protokolü ile ilgili bazı çekinceler getiren Türk yasaları, yalnızca Avrupa'daki olaylar sonucu göç eden kişilere "mülteci" statüsü vermektedir; dolayısıyla Türkiye'deki Suriyeliler mülteci statüsünde değildir.

Son 10 Yılda Türkiye ve Suriye Toplamları Arasındaki İlişkilerin Karakteri

sayılarındaki artışa paralel olarak tepki çekmeye başlamıştır. Türkiye’de ekonomik göstergelerin kötüleşmesiyle gittikçe artan siyasi tartışmalar, 2017 yılından itibaren hükümeti sıkıştırmak isteyen muhalefet partilerinin kışkırtıcı söylemleri, iki toplum arasındaki gerginliği had safhaya yükselmiştir. Bu gerginlik Suriyeli sığın-

macılara yönelik bazı ayrımcı yaklaşım, işten çıkarma vb. dışlayıcı uygulamaları teşvik ederken, 2020 yılından itibaren de -artan oranda- saldırılara dönüşmüştür. Hükümetin aldığı bütün önlemlere rağmen bugün Türkiye ve Suriye toplamları arasında ciddi bir gerilim hâli kendini hissettirmektedir.

ÜRDÜN

2011 yılında Suriye’deki çatışmaların başlamasının ardından Ürdün, büyük bir mülteci akınıyla karşı karşıya kalmıştır. Bugün Ürdün nüfusunun %10’dan fazlasını Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır ve bu durum, küresel ekonomik daralmanın da etkisiyle ülkedeki ortamı zaman zaman hem sosyal hem de ekonomik olarak gerginleştiren konulardan biri olarak öne çıkmaktadır.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin verilerine göre Ürdün’de kayıtlı 668.332 Suriyeli mülteci bulunmaktadır; ülkedeki toplam Suriyeli sayısı ise 1,3 milyondur. Kayıtlı mültecilerin 539.471’i kasaba ve şehirlerde, 128.861’i ise üç mülteci kampında (Zaatari, Mrajeeb al Fhood ve Azraq mülteci kampları) yaşamaktadır. Görüldüğü üzere Ürdün’deki mültecilerin büyük çoğunluğu kamp- ların dışında, kasaba ve şehirlerde ya-

şamaktadır. Bu, Suriyeli mültecilerin kira, fatura masrafları, sağlık, ulaşım ve gıda gibi temel giderlerini karşı- lamanın bir yolunu bulmaları gerektiği anlamına gelmektedir ancak Ürdün’deki mültecilerin çok azının çalışma izni olduğundan çalışma çağındaki her 10 Suriyeli mülteci den 6’sı işsizdir. Bu nedenle çoğu mülteci en temel ihtiyacını karşılamak için dahi insani yardıma muhtaçtır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, Ürdün’de hayat Suriyeli mülteci-

Bugün Ürdün nüfusunun %10’dan fazlasını Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır ve bu durum, küresel ekonomik daralmanın da etkisiyle ülkedeki ortamı zaman zaman hem sosyal hem de ekonomik olarak gerginleştirmektedir.

ler için hiç kolay değildir, ancak buna rağmen Ürdün'den Suriye'ye dönüş yok denecek kadar azdır.

Geri dönüşlerin düşük olmasının çeşitli nedenleri olsa da Suriyeli mültecilerin geri dönmek istememesinin en temel nedeni, Suriye'deki koşulların hâlihazırda buldukları ülkelere göre çok daha zor olmasıdır. Ürdün yönetimi Suriyeli mültecilere yönelik oldukça sert politikalarıyla bilinmektedir. Örneğin, Suriyeli mültecilerin mülteci kampı dışında yaşayabilmek için bir garantör bulmaları gerekmektedir. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarından gelen yardımlar da sadece Ürdün hükümeti tarafından dağıtılabilmekte ve BM dışında neredeyse hiçbir sivil toplum kuruluşu kampları ziyaret edememektedir.

LÜBNAN

Lübnan, 7 milyon nüfuslu bir ülke olarak 1,7 milyon mülteciye ev sahipliği yapması nedeniyle dünyada kişi başına en fazla mülteci düşen ülkedir. Her dört Lübnan vatandaşına bir mülteci düşmektedir. Bu mültecilerin 1,5 milyonunu Suriye'den gelenler oluşturmaktadır. Ülkedeki Suriyeli mültecilerin sadece 855.172'si kayıtlıdır. *Suriyeli Mültecilerin 2020 Kırılğanlık*

Lübnan, 7 milyon nüfuslu bir ülke olarak 1,7 milyon mülteciye ev sahipliği yapması nedeniyle dünyada kişi başına en fazla mülteci düşen ülkedir.

Ürdün hükümet yetkilileri, geçmişte yaşanan mülteci hareketlerinden ders aldıklarını, bu nedenle de daha temkinli olduklarını belirtmektedirler. Filistinli mültecilerin sayısının oldukça yüksek olduğu Ürdün'de, çoğu zaman Suriyeli mültecilerle Filistinli mültecilerin aynı kampta bir arada olmalarına izin verilmemektedir. Farklı ülkelerden gelen mülteci grupları ayrı kamplarda tutulmaktadır. Bütün bu uygulamalar da Suriyeli mültecileri ekonomik, sosyal ve psikolojik yönden olumsuz etkilemektedir. Kendilerini bir hapishanede gibi hissettiklerini söyleyenlerin sayısı oldukça fazla olsa da bu insanların çoğu, can güvenlikleri bulunmadığı için Suriye'ye geri dönmek yerine Ürdün'de kalmayı tercih etmektedir.

Değerlendirmesi (VASyR) başlıklı rapor, 2019 yılında %55 olan aşırı yoksulluk sınırı altında yaşayan Suriyeli mülteci ailelerin oranının 2021'de %89'a çıktığını ortaya koymaktadır.

Bu durum açlık, bedensel ve ruhsal sağlık problemleri, ekonomik sıkıntılar, çocuk işçiliği ve çeşitli sömürü ve şiddet olayları gibi birçok sorunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Covid-19 salgınının daha da derinleştirdiği ekonomik sıkıntılar, Lübnan'ın gergin ve istikrarsız siyasi ortamı, mültecilerin bu ülkedeki yaşam koşullarını gün geçtikçe ağırlaştırmaktadır. Artan ihtiyaçlar karşısında yeterli gelir elde edilememesi, ailelerin gıda ve sağlık

gibi temel harcamalarını kısıtlamasına neden olmaktadır. Öyle ki kirasını ödeyemeyen birçok mülteci aile evlerinden tahliye edilmiştir. Pek çok mülteci tekneyle Kıbrıs üzerinden Avrupa'ya ulaşmak için hayatını riske atmaya devam etmektedir.

Lübnan'da mülteci kamplarındaki yaşam koşulları da oldukça zordur. Çoğunlukla brandadan yapılmış geçici barınakların olduğu, altyapısı bulunmayan bu alanlara "kamp" denilmesi oldukça güçtür. Özellikle kış aylarında bu barınaklarda yaşam, tahmin edilemeyecek kadar zor bir hâl alabilmektedir. Lübnan'daki derin ekonomik kriz, ülkenin farklı etnik ve dinî grupları içeren yapısı ve kendine özgü siyasi sistemi gibi nedenler, devlet yapısını çok kırılğan bir hâle getirmektedir. Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen Lübnan

Suriyeli mülteciler için güvenli bir liman olmaya devam etmektedir.

Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin dünyanın geri kalanındaki mülteciler gibi ciddi ekonomik ve sosyal sorunları vardır. Hâlihazırda zayıf olan Lübnan ekonomik sisteminde iş bulmanın ve hayatlarını devam ettirebilecek yeterli kazanç elde edebilmenin zorluklarından bahseden mülteciler, etnik ve mezhepsel sebeplerle her zaman barut fıçısı olarak nitelendirilen Lübnan'da zaman zaman ayrımcılığa varan sosyal sorunlar da yaşamaktadır. Lübnan'da mülteci olmak ve mülteci olarak yaşamak oldukça zor olsa da Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu Suriye'ye dönmek yerine Lübnan'da kalmayı veya yasa dışı yollardan Avrupa'ya gitmeyi tercih etmektedir.

SURİYELİ MÜLTECİLER NİÇİN GERİ DÖNMEK İSTEMİYOR?

Suriyeliler ülkelerindeki savaş sebebiyle 2011 yılından itibaren Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Mısır gibi bölge ülkelerine göç etmeye başlamıştır. Bu süreçte Suriyelilerin ikinci büyük göç dalgası 2015 yılında Türkiye'nin batı sınırları üzerinden Avrupa yönüne doğru gerçekleşmiştir. Bu dalgada 1 milyon göçmen öncelikli hedef ülke olarak Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine gitmiştir.

Bu bölümde Batı'ya göç eden sığınmacı ve mültecilerin durumu ele alınırken, bu ülkelerdeki yaşam koşulları ve geri dönüş konusunda uygulanan baskılar

incelenecektir. Batı siyasi ve toplumsal yaşamında giderek yükselen yabancı düşmanlığı, sınırların kapatılması sonucunu doğururken; çaresiz göçmenlerin kaçak yollarda biten hayatları büyük bir trajedi olarak dünya gündemine yansımaktadır. Avrupa'ya ulaşmayı başaran göçmenleri bekleyen hayat koşulları ise, onları büyük bir hayal kırıklığına uğratmış durumdadır.

Aşağıda başlıca göç alan ülkelerdeki durum teker teker incelenerek geri dönüş baskılarına karşı Suriyeli göçmenlerin içinde bulunduğu koşullar analiz edilecektir.

HEDEF ÜLKE OLARAK ALMANYA VE SURİYELİ MÜLTECİLER

Diğer Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin aksine, geçtiğimiz aylarda Almanya'nın 1 milyon mülteciye kapılarını açacağı söylentilerinin çıkması ve bu söylentinin halk arasında yayılması, göç trendini etkilemiş ve özellikle Almanya'ya olan göç baskısının artmasına sebep olmuştur. Bu süreçte Almanya'nın yürüttüğü tek taraflı açık kapı politikasıyla Avrupa'ya daha fazla sığınmacı çekmesi, diğer AB üyesi devletlerle görüş birliği ve koordinasyon olmadan hareket ettiği yönünde bazı eleştirilere maruz kalmasına yol açmıştır.

Almanya'ya 2015 yılında 890.000 mülteci, 2016 yılında da 210.000 mülteci giriş yapmıştır. Kısa sürede bu kadar çok

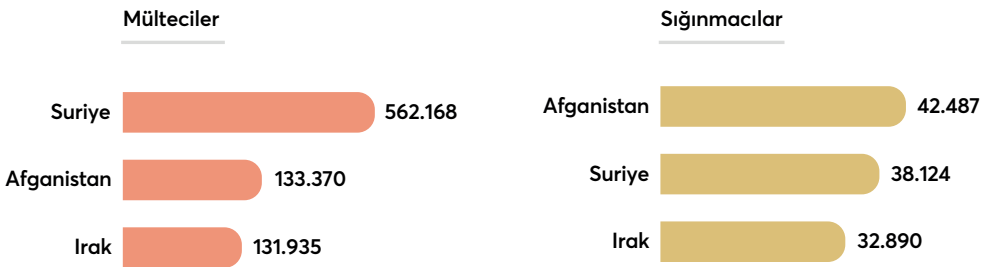
sayıda mültecinin kabulü Almanya'nın ilk kez deneyimlediği bir durum olmuştur. 2014 yılından itibaren Almanya'ya iltica talebinde bulunan sığınmacıların çoğunluğu Suriyelidir ve Almanya sığınmacıların en çok tercih ettiği AB ülkesidir.² Günümüzde toplamda 1 milyonun üzerinde göçmene ev sahipliği yapan Almanya'da BM Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre 560.000 civarında Suriyeli mülteci bulunmaktadır.³

Yasal statünün mültecilere tanıdığı medeni ve sosyal haklar, Suriyelilerin Almanya'da yeni bir yaşam inşa etmeleri için pek çok imkân barındırmaktadır. Ücretsiz dil kursları, yükseköğretim im-

Almanya'daki Mülteciler

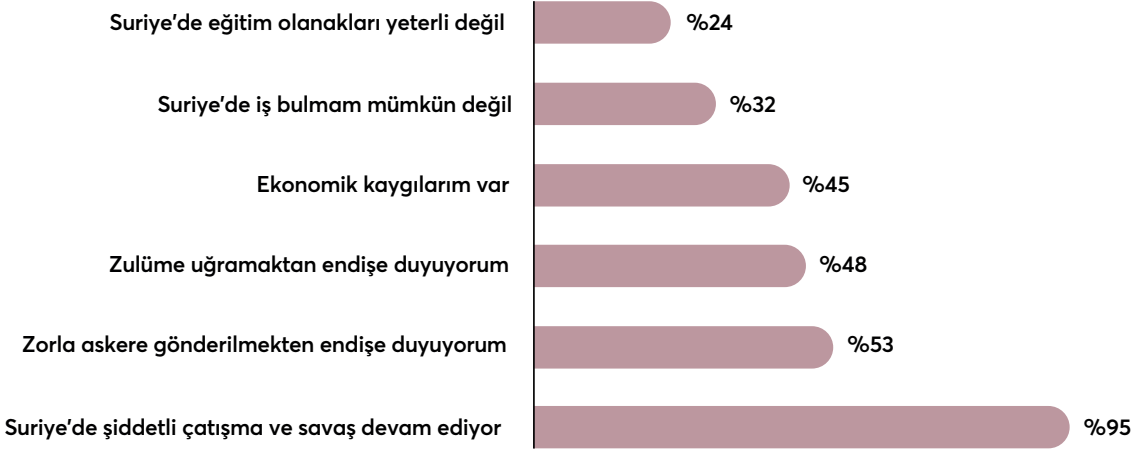
Mülteciler	1,14 milyon
Sığınma Talebi	295.205
Belirsizler	15.320

Kaynak Ülkeler

Kaynak: UNHCR 2020 Mid-Year Statistical Report and UNHCR

Suriyeliler Niçin Göç Etmek Zorunda Kaldı?

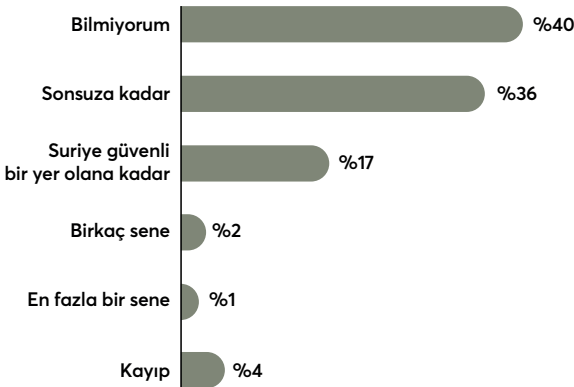

Kaynak: BAMF, 2021

kânları, çalışma yaşamına dâhil olana kadar verilen sosyal yardımlar, iş gücüne katılma konusunda yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin destekleri

gibi etkenler, Suriyelilerin bu ülkede yaşamlarını kurmalarını sağlayacak imkânlardan bazılarıdır.

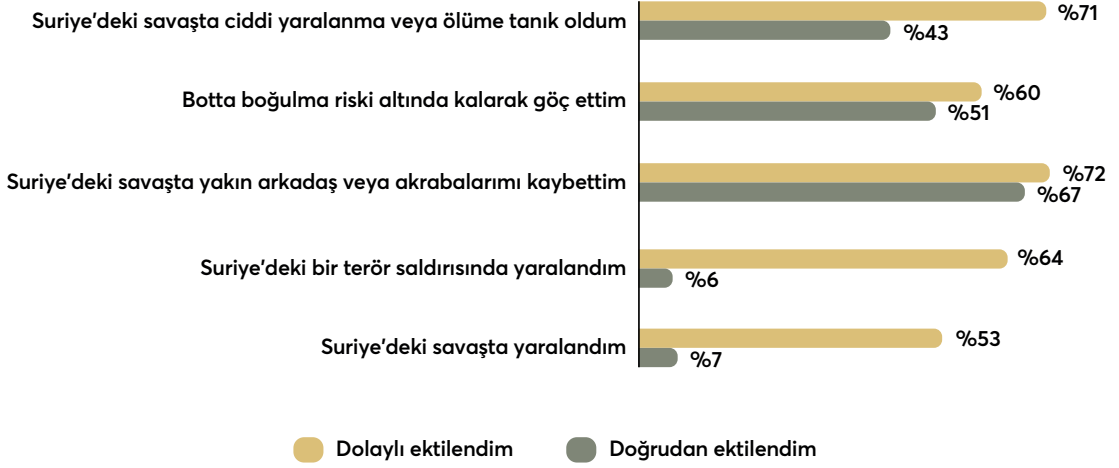
Suriyeli Mülteciler Almanya'da Ne Kadar Kalmayı Planlıyor?

Kaynak: MPIO SC, 2019

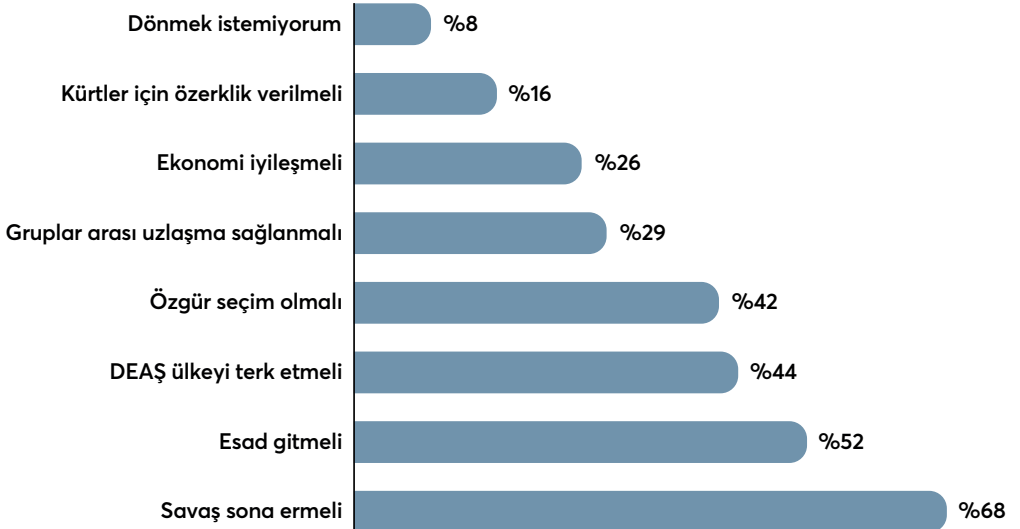
Mültecilerin dünya genelindeki durumu ve gelecekleri konusu, güncelliğini koruyan tartışmalardan biridir. Almanya'da Federal Göç ve Mülteciler Dairesi tarafından koronavirüs şartlarına rağmen 1.458 Suriyeli mülteciyle yürütülen bir anket çalışmasına göre, katılımcıların %90'dan fazlasının ülkelerini terk etme konusundaki en büyük motivasyonlarının Suriye'de yaşanan şiddetli çatışma ve savaş olduğu görülmüştür. İkinci sırada ise %53 ile askerî hizmette bulunmaya zorlanma gelmiştir. Araştırma bulgularına göre siyasi, etnik ve dinî baskılar, kötü ekonomik koşullar, eğitim ve iş bulma imkânlarının zayıflığı insanların ana vatanlarından göç etmelerine ve Almanya'ya

Suriye'deki Savaşta Mültecilerin Yaşadığı Travmatik Deneyimler

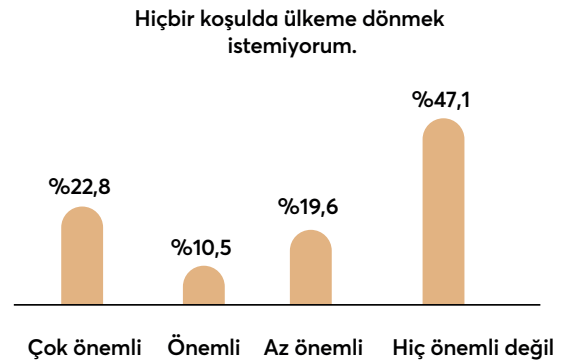
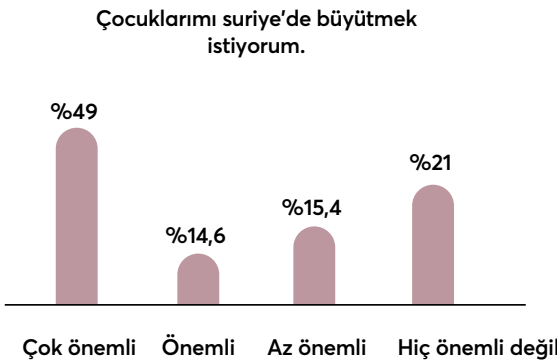
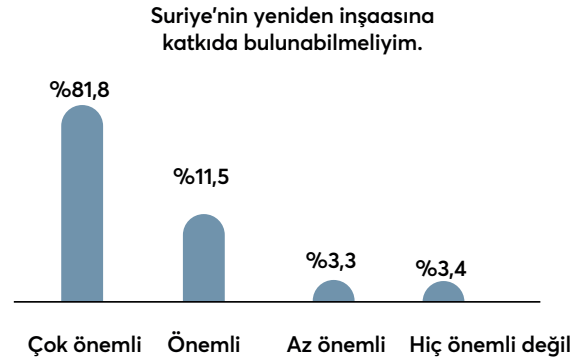
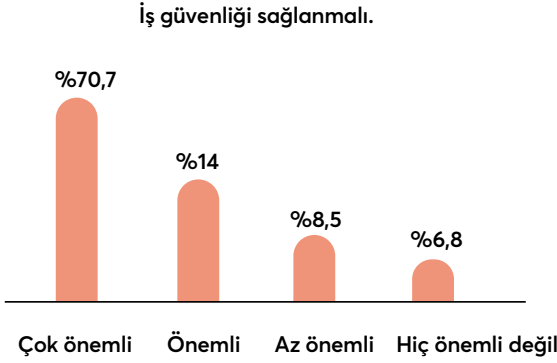
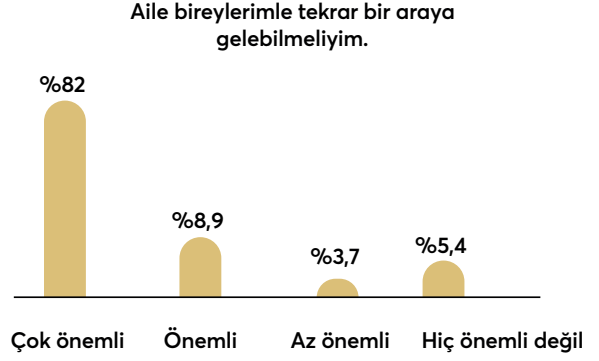
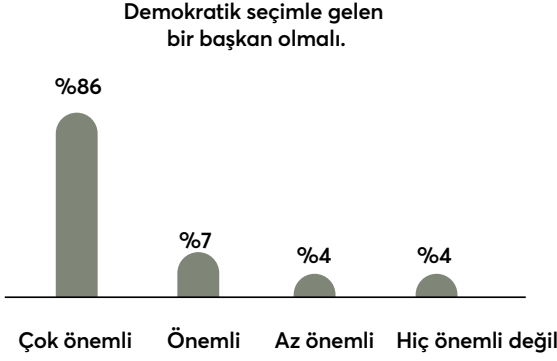
Kaynak: MPIOSC, 2019

Mültecilere Göre Ülkelerine Dönmek İçin Suriye'de Hangi Koşullar Değişmeli?

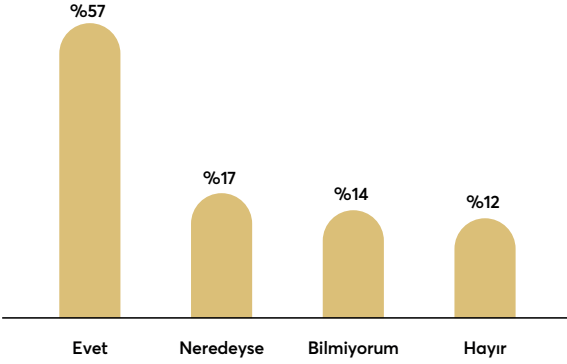

Kaynak: BPK, 2015

"Ancak şu şartlarda Suriye'ye geri dönebilirim..." DA-RA, 2020

Suriyeli Mülteciler Almanya'da Hoş Karşılandıklarını Düşünüyorlar mı?

Kaynak: BPK, 2015

Görüşülen kişilerin travmatik deneyimleri incelendiğinde %67,1'inin yakın arkadaşlarını veya akrabalarını savaşta kaybettiği; %51,4'ünün bir botta boğulma riski altında göç ettiği; %43,4'ünün çatışmalar sırasında veya askerî harekâtlarda ciddi yaralanmalara veya ölümlere tanıklık ettiği saptanmıştır. Mültecilerin durumuna ilişkin söz konusu veriler ve travmaya yol açan deneyimler, mültecilerin ruh sağlığını derinden etkileyen ve ülkelerine dönmek istememelerine sebep olan harici etkenler olarak öne çıkmıştır.⁵

2015 senesinde Alman Federal Basın Birliği (*Bundespressekonzferenz-BPK*) tarafından 900 Suriyeli mülteciyle gerçekleştirilen ilk büyük anketin sonuçlarına göre ise, mültecilerin ülkelerine dönmeleri için Suriye'de savaşın durması öncelik sırasının en üstünde yer almıştır; bunu takip eden diğer istekler de Esed'in gitmesi ve DEAŞ'ın ülkeyi terk etmesi olarak saptanmıştır.⁶

2020 yılında *Da-Ra* adlı kurum tarafından Almanya'da yaşayan yaklaşık 600 Suriyeli mülteciyle yapılan bir diğer araştırma, Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleri için belli koşulların sağlanması gerektiğini ortaya koymuştur. "Ülkenize hangi koşulların sağlanması durumunda geri dönersiniz?" sorusuna araştırmaya katılanların %86'sı demokratik seçimle gelen bir başkan tarafından yönetilmeleri durumunda ülkelerine dönmek isteyebilecekleri cevabını vermiştir. Araştırma kapsamında görüşülenlerin %82'si geri dönmek için aile bireyleriyle tekrar bir araya gelebilmeleri koşulunun sağlanması gerektiğini söylemiştir. İş güvenliğinin sağlanması durumunda Suriye'nin yeniden inşasına katkıda bulunmak için ülkelerine geri dönüş yapabileceklerini söyleyenlerin oranı da %82'dir. Görüşülen kişilerin %49'u çocuklarını Suriye'de büyütmek istediklerini ifade etmiştir. Görüşülen 425 kişinin 97'si ise ülkesine hiçbir koşulda geri dönmek istemediğini söylemiştir.⁷

Görüşülenlerin "Almanya'da hoş karşılandığınızı düşünüyor musunuz?" sorusuna verdikleri yanıt ise -şaşırtıcı biçimde- %57 oranında hoş karşılandıkları yönünde olmuştur. Görüşülen kişilerin yalnızca %12'si bu soruya hayır yanıtını vermiştir. Neticede hoş karşılandıkları ve entegrasyon politikalarının profesyonelce yürütüldüğü Almanya'da kalmanın mülteciler için ülkelerine dönmekten daha cazip bir durum olduğu anlaşılmaktadır.⁸

2018 yılında *The Century Foundation* tarafından Suriyeli mültecilerin entegrasyonunu incelemek amacıyla onlarca

Suriyeli ve Alman ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakat sonuçlarına göre, görüşülen Suriyelilerin tümü Almanya'nın sağladığı güvenlik, mali destek, eğitim ve iş fırsatları için minnettardır; çoğu da hükümetin entegrasyon konusunda geçmişte olduğundan daha sistematik olmak adına uyumlu bir çaba gösterdiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla Almanya'daki yaşantılarından memnun olan Suriyeli mülteciler için ülkelerine geri dönmek çok da tercih edilen bir durum değildir. Araştırmanın dikkat çektiği bir diğer nokta ise, Ağustos 2016'da Almanya'da yürürlüğe giren entegrasyon yasası uyarınca, istihdam edecek bir firma bulan ve kalıcı bir çalışma pozisyonu teklif edilen mültecilerin oturma izni hakkından faydalanabilmelerine imkân verilmesidir. İstihdamı destekleyen bu uygulama, aynı

zamanda mültecilerin ülkelerine dönüşü konusunda caydırıcı olmaktadır.⁹

Sonuç olarak beş farklı saha araştırmasından edinilen nitel ve nicel veriler, Suriyeli mültecilerin ülkelerindeki koşulların iyileşmesi durumunda geri dönüş yapma umudu taşıdığını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Fakat Suriye'de yaşanan insan hakkı ihlallerinin devam etmesi, post-travmatik kalıntıların mülteciler üzerindeki etkilerinin sürmesi, mültecilerin ülkelerini hâlen güvenli bir yer olarak görmemesi ve bunların ötesinde sığındıkları ülke olan Almanya'nın sunduğu ekonomik ve sosyal imkânlar, Suriyelilerin bir müddet daha ülkelerine dönmek istemeyeceklerini/dönemeyeceklerini düşündürmektedir.

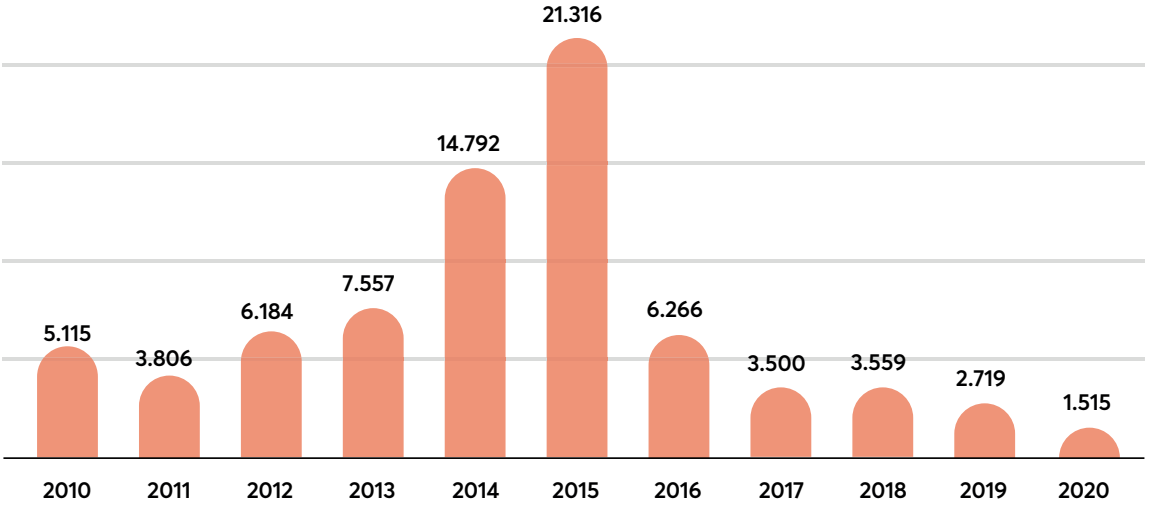
HEDEF ÜLKE OLARAK DANİMARKA VE SURİYELİ MÜLTECİLER

Almanya, Avusturya ve Fransa'dan sonra Suriyeli mülteciler için Avrupa'daki hedef ülkelerden biri de Danimarka'dır. 2015 yılındaki göç hareketinde Danimarka'ya yaklaşık 21.000 Suriyeli ve Afgan mülteci göç etmiştir. Bu raporda Danimarka'nın ayrıca incelenmesinin temel gerekçesi ise, 2020 yılında Danimarka'daki hukuk otoritelerinin "Suriye'nin artık yaşanabilir bir ülke olduğunu" ifade ederek ülkedeki bazı Suriyeliler için geri gönderme kararı almış olmasıdır. Nitekim söz konusu asılsız gerekçeler İsveç gibi ülkelerde de yankı bulmuş ve buralardaki göçmenlerden bazıları da Suriye'nin "artık güvenli bir

ülke" olduğu iddiasıyla geri gönderilmeye çalışılmıştır.

Danimarka'nın Suriyeli mültecileri geri gönderme kararı, Suriye topraklarının terörizm faaliyetlerinden arındırıldığı ve artık "güvenli" olduğu tezi üzerine gerekçelendirilmiştir. Bu karar sonrasında aralarında çocukların da bulunduğu en az 380 mülteci, Danimarka hükümeti tarafından Suriye'ye geri dönmeye "davet" edilmiştir. Bu sözde daveti reddeden Suriyeli mülteciler, hükümet tarafından geri gönderme merkezlerinde alıkonulmuştur. Konuyla ilgili Danimarka'daki

Danimarka'daki Mülteci Sayısı

Kaynak: Statista, 2020

Suriyeli mültecilerle yapılan görüşmeler sonucunda, Suriyelilerin geri dönmek veya Danimarka'da yaşamaya devam etmek konusundaki endişelerinin güvenlik ekseninde şekillendiği görülmektedir.

Örneğin COAR'ın Danimarka'da 25 Suriyeli ile yaptığı derinlemesine mülakatlarından, Suriyelilerin ülkelerinin hâlihazırda güvenli bir yer olmadığı için geri dönmek istemedikleri sonucu çıkmış-

tır. Kaldı ki, geri dönmek isteseler bile dönüş için gerekli maddi imkânlarının bulunmadığı da belirlenmiştir. Mülteciler hem yolculukları boyunca yetecek maddi birikime hem de geri döndüklerinde kendilerini bekleyen herhangi bir imkâna sahip olmadıkları için geri dönmek istemediklerini söylemiştir.

Öte yandan Danimarka'da maruz kaldıkları tutuklanma, alıkonulma gibi durumlar, Suriyeliler üzerinde ülkeden ayrılmaları için baskı oluşturmaktadır. Ne var ki diğer Avrupa ülkelerinde de mültecilerle ilgili yaşanan olumsuzluklar, Danimarka'daki Suriyeli nüfusu başka bir Avrupa ülkesine göç etme konusunda seçeneksiz bırakmaktadır. Dahası, Danimarka'nın bu yaklaşımının çevre ülkelerdeki mülteci karşıtı hareketleri ve

Danimarka'nın Suriyeli mültecileri geri gönderme kararı, Suriye topraklarının terörizm faaliyetlerinden arındırıldığı ve artık "güvenli" olduğu tezi üzerine gerekçelendirilmiştir.

hükümetlerin politikalarını da etkileyebileceğine dair endişeler söz konusudur. Mülteci haklarıyla ilgili uluslararası anlaşmaların AB içerisinde yoruma açık hâlde bırakılması, Suriyeli mültecilerin insan hakları zemininde bu anlaşmalarla elde ettikleri haklarını temelden sarsmıştır.¹⁰

Konuyla ilgili yapılan bir diğer çalışma, bölgedeki Suriyeli mültecilerin Danimarka'ya yerleşme nedenleri üzerine odaklanmaktadır. 21 mülteciyle yapılan görüşme sonucunda, Suriye'deki savaştan kaçan mültecilerin ilk önce Türkiye'ye buradan da herhangi bir Avrupa ülkesine geçme motivasyonu ile Danimarka'ya yerleştikleri görülmüştür. Göçmenlerin birçoğu Danimarka'yı hedef ülke olarak tanımlamıştır. Görüşülen Suriyelilerin

önemli bir kısmı da ana vatanlarıyla bağlarını koparmadıklarını, bir gün geri dönmeyi umduklarını söylemiştir. Aile üyelerinin hâlâ Suriye'de olması, bu isteğin temel sebebi olarak öne çıkmıştır. Mültecilerin geri dönmek istemelerinin en önemli nedenlerinden biri de bu ülkede kendilerini dışlanmış hissetmeleridir.¹¹ 50 yaşındaki Suriyeli Omar'ın şu sözleri bu anlamda dikkate değer bir örnektir: "Suriye'yi terk ettiğim doğru ama savaş bizim için hâlâ bitmedi. Ben kimliğimden soyunmadıkça ve insanlar acı çekmeye devam ettikçe de bu savaş bitmeyecek."¹²

Danimarka'da yapılan mülakatlar, Suriyelilerin kendilerini aslında göçtükleri bu ülkede de tam olarak güvende hissetmediklerini ortaya koymaktadır.

HEDEF ÜLKE OLARAK İSVEÇ VE SURİYELİ MÜLTECİLER

Danimarka'nın ardından İsveç de Suriye'nin bazı bölgelerinin geri dönüş için güvenli olduğunu açıklamıştır. İsveç Göçmen Dairesi (*Migrationsverket*), Suriye'nin bazı bölgelerinde -özellikle Şam ve güneyde Rif Dimaşk, Dera, Suveyda ve Kuneytra illeriyle kuzeydoğuda Haseke ve batıda Lazkiye'de güvenlik durumunun iyileştiğini belirterek ülkedeki genel riske bağlı olarak 2013 yılında yürürlüğe konan tüm Suriyeli sığınmacılara otomatik ikamet verilmesi uygulamasının sona erdiğini duyurmuştur. İsveç'e gelen Suriyeli sığınmacılara, açıklanan bu genel risk durumuna istinaden artık sığınma hak-

kı tanınmayacağı ilan edilmiş, ancak bireysel koşullarına göre kişilerin sığınma hakkından yararlanabilecekleri belirtilmiştir. Değişiklikler, sığınma bekleyen veya hâlihazırda sığınma hakkı verilmiş olan grupları etkilemeyecek şekilde düzenlenmiştir.¹³

2015 yılında Avrupa'nın diğer ülkeleri gibi İsveç de mülteciler açısından tarihinin zirve noktasını görmüş ve ülkeye 162.877 mülteci giriş yapmıştır. 2015'teki mülteci yoğunluğu esas olarak Suriye'deki savaştan kaynaklanmış olsa da Afganistan ve Irak'tan da önemli sayıda mülteci İsveç'e giriş

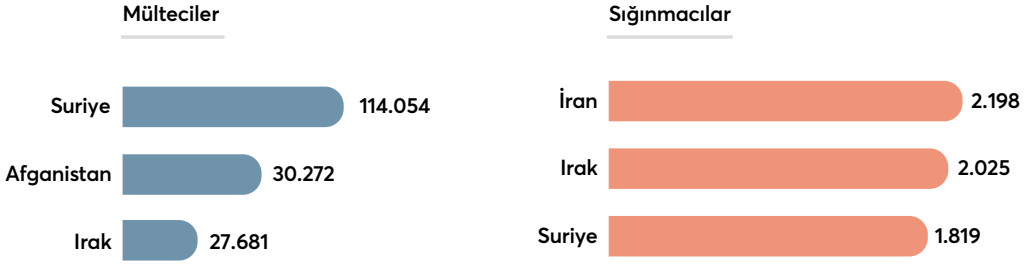
İsveç'teki Mülteciler

Mülteciler 251.076

Sığınma Talebi 22.916

Belirsizler 30.305

Kaynak Ülkeler

Kaynak: UNHCR 2020 Mid-Year Statistical Report and UNHCR, data finder platform

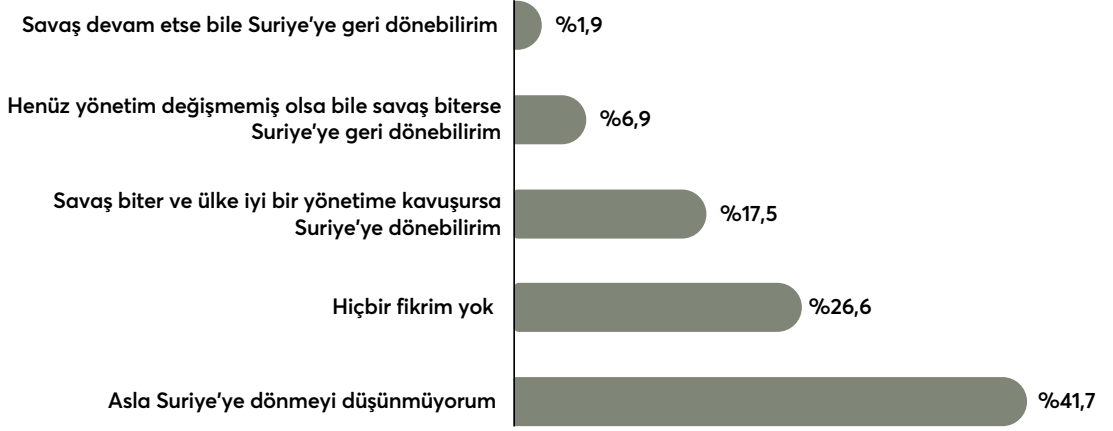
yapmıştır. Gelenlerin beşte birden fazlasını, yanlarında ebeveynleri veya başka yasal vasileri bulunmayan çocuklar oluşturmaktadır. 2014'ten 2018'e kadar İsveç'e gelen en büyük göçmen grubu-

nu Suriyeliler teşkil etmiştir. Gelişmiş teknolojinin sunduğu iş fırsatları, sığınma kolaylıkları, öğrencilere sağlanan eğitim imkânları, mültecilerin İsveç'i tercih etmelerindeki temel sebeplerdir.¹⁴ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin güncel verilerine göre İsveç'te toplam 251.000 mülteci vardır ve bunların 114.000'i Suriyelidir.¹⁵

Avrupa ve ötesinde göçün çok boyutlu yönetimini incelemek üzere yürütülen *Horizon 2020* araştırma projesi kapsamında, 639 Suriyeli mülteciyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakat ve anket sonuçlarına göre, Suriyeli mültecilerin %47,1'inin İsveç'ten ayrılıp Suriye'ye geri dönmeyi kesinlikle düşünmediği, %17,5'inin savaşın sona

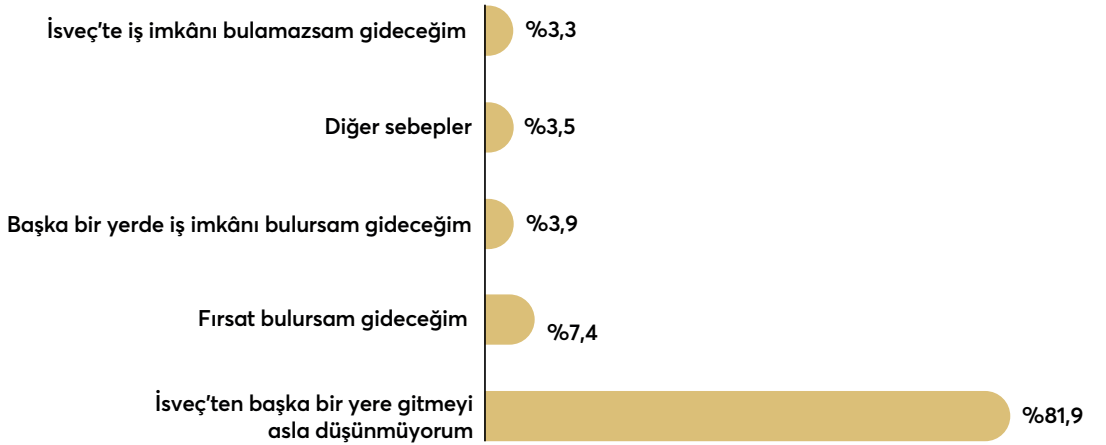
“2015 yılında Avrupa'nın diğer ülkeleri gibi İsveç de mülteciler açısından tarihinin zirve noktasını görmüş ve ülkeye 162.877 mülteci giriş yapmıştır. 2015'teki mülteci yoğunluğu esas olarak Suriye'deki savaştan kaynaklanmış olsa da Afganistan ve Irak'tan da önemli sayıda mülteci İsveç'e giriş yapmıştır.

İsveç'teki Suriyeli Mültecilerin Suriye'ye Geri Dönüşe Yönelik Tutumları Nedir?

Respond, 2021, 1.

Suriyeliler İsveç'ten Başka Bir Yere Gitmeyi Düşünüyor mu?

Respond, 2021, 2.

ermesi ve siyasi durumun iyileşmesi hâlinde Suriye'ye dönebileceği belirlenmiştir. Yönetimde değişiklik olmasa dahi savaşın bitmesi durumunda ülkesine dönebileceğini söyleyenler görüşülenlerin %6,9'unu oluştururken, savaş devam etse bile ülkesine dönmek isteyeceğini söyleyenler %1,9'dur. Öte yandan yukarıda da bahsedildiği üzere İsveç hükümetinin 2015'in sonunda uygulamaya koyduğu kısıtlayıcı politikalar sebebiyle mülteciler arasındaki belir-

sizlik duygusunun ve sınır dışı edilme korkusunun arttığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın bir başka önemli bulgusu da görüşülen 653 kişinin %81,9'unun İsveç ve Suriye dışında başka bir ülkeye yerleşmeyi asla düşünmediğidir; imkân olması durumunda başka bir yere göç edebileceğini söyleyenlerin oranı sadece %7,4'tür. İş fırsatı durumunda İsveç'ten ayrılabilceğini söyleyenler ise %3,9'dur.¹⁶

GERİ GÖNDERME KARARLARI HUKUKİ Mİ?

Geri göndermeme ilkesi, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'nin getirdiği en önemli uygulamalardan biridir. Sözleşmenin "İdari Önlemler" başlıklı 5. bölümünün 33. maddesinde "Hiçbir akit devlet bir mülteciyi ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayat veya hürriyetinin tehdit edileceği

ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun sınır dışı veya iade edemez." ifadesine yer verilmektedir. Söz konusu madde gereğince, sözleşmeye taraf devletlerin hiçbiri, ülkelerinde bulunan mültecileri işkenceye tabi tutulabilecekleri veya yaşam haklarından mahrum edilebilecekleri başka bir ülkeye gönderemez.

Mezkûr yasağın sadece teknik anlamda mülteciler için uygulanabilir olduğu düşünülse de geri gönderme yasağının bir sözleşme hükmü olmaktan çıkıp teamül hukuku hâlini almış olması sebebiyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gereği, yaşam hakkı elinden alınacak veya özgürlüğünden mahrum bırakılacak her kim olursa olsun geri gönderme yasağı kapsamında kabul edilmektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı bir davranış hem bu sözleşmeye hem de işkence yasağını düzenleyen 3. maddesi

Mülteci olarak Avrupa ülkelerinde yaşayan Suriye vatandaşlarının Esed hükümeti kontrolünde bulunan ve güvenli olduğu iddia edilen Şam ve diğer şehirlere gönderilmeleri, gönderen ülkelere hem 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi kapsamında hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında sorumluluk yükleyecektir.

başta olmak üzere Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırılık teşkil etmektedir.

2011 yılında bir iç savaş olarak başlayan ve yerini vekâlet savaşlarına bırakan karışıklıkların yaşandığı Suriye Arap Cumhuriyeti, bugün güvenli bir devlet statüsünden çok uzaktır. Kısa sürede ülkenin geneline yayılan ve mütemadiyen devam eden kaos ortamı, aradan geçen yaklaşık 11 yıla rağmen henüz durulmuş değildir.

Bölgede bulunan İdlib gibi bazı şehirler hâlâ Esed rejimi ve onun destekleyicisi Rusya hava kuvvetleri tarafından bombalanmaktadır. Dolayısıyla bu bölgelerde yaşamak zorunda kalan halk, her an ölümlle burun burunadır.

Esed hükümetinin kontrolündeki şehirlerde yaşayan halk da yine aynı korkuyu taşımaktadır. Zira muhalif olduğu düşünülen herkes, kolluk kuvvetleri tarafından alıkonulmakta ve herhangi bir yargılama yapılmaksızın hapsedilmektedir. Dahası bu kimseler, aşağılayıcı ve kötü muamelelere tabi tutulmakta, hatta işkenceye maruz bırakılmak suretiyle öldürülmektedir.

Uluslararası hukuk bir tarafa, ulusal hukuku dahi rafa kaldıran Esed rejiminin bu insanlık dışı muamelelerine karşı herhangi bir müeyyide dahi uygulanmamaktadır. Esed hükümetiyle beraber hareket eden Rusya Federasyonu'nun BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesinden biri olması ve Suriye ile ilgili kararlarda veto hakkını kullanması,

BM'nin Suriye'de yaşananlara karşı etkili bir önlem almasını engellemektedir.

Bütün bunların yanı sıra Esed rejimi hapishanelerinde tutulan binlerce kişinin işkence edilerek öldürüldüklerine dair haber ve görseller de peyderpey basına yansımaktadır.

Bu koşullarda, senelerdir Suriye Arap Cumhuriyeti sınırları dışında yaşayan Suriye vatandaşlarının Esed rejimi tarafından muhalif kabul edildiklerini ayrıca belirtmeye hacet yoktur. Bu kişilerin rejimin kontrolündeki Şam ve diğer şehirlere gönderilmeleri durumunda, her türlü aşağılayıcı ve kötü muameleyle tabi tutulmaları, hatta işkencelere maruz bırakılarak yaşamlarına kastedilmesi de kuvvetle muhtemeldir.

Bütün bunlara rağmen mülteci olarak Avrupa ülkelerinde yaşayan Suriye vatandaşlarının Esed hükümeti kontrolünde bulunan ve güvenli olduğu iddia edilen Şam ve diğer şehirlere gönderilmeleri, gönderen ülkelere hem 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi kapsamında hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında sorumluluk yükleyecektir.

2011 yılında bir iç savaş olarak başlayan ve yerini vekâlet savaşlarına bırakan karışıklıkların yaşandığı Suriye Arap Cumhuriyeti, bugün güvenli bir devlet statüsünden çok uzaktır.

ESED REJİMİ ALTINDA YAŞAMAK MÜMKÜN MÜ?

BM ile de bilgi alışverişinde bulunan Birleşik Krallık merkezli bağımsız bir insan hakları izleme kuruluğu olan Suriye İnsan Hakları Ağı, 2017 yılında *Acımasız Bombalama (The Ruthless Bombing)* başlıklı bir rapor yayımlamıştır. Raporunda Suriye rejiminin 2012 yılı Temmuz ayından 2017 yılına kadar 70.000'den fazla varil bombası kullandığı kaydedilmektedir. Aynı kurumun 15 Nisan 2021'de yayımladığı bir başka raporda ise, rejim güçlerinin dokuz yılda yaklaşık 82.000 varil bombası attığı, bu bombalamalarda 1.821'i çocuk olmak üzere toplam 11.087 sivilin öldüğü kaydedilmektedir; yani sadece son dört yılda Suriyede rejim, kendi halkına karşı en az 12.000 varil bombası kullanmış ve çoğu sivil olmak üzere binlerce insanı katletmiştir. Ne var ki yalnızca rejim güçleri değil, Suriyede çatışmaların tüm tarafları çeşitli şiddet eylemlerine başvurarak Suriye'yi siviller için güvensiz bir yer hâline getirmektedir. 2020 yılında Suriyede 1.734 sivilin katledildiği bildirilmektedir. Bu sivillerden 432'sini rejim güçlerinin, 211'ini Rus askerî güçlerinin, 67'sini Suriye Demokratik Güçleri (SDG) olarak da bilinen terör örgütü PKK/YPG'nin öldürdüğü

tespit edilmiştir. Suriye Muhalif Güçleri ise 27 sivilin ölümünden sorumlu tutulmaktadır.

Suriyede yaşayanların tek korkusu, rejim güçlerinin attığı varil bombalarıyla veya çatışan tarafların silahlarıyla öldürülmek değildir. Sadece 2021'in ilk yarısında işkenceyle öldürülen 59 kişinin kimliği belirlenmiştir. Bu kişilerden 45'i Suriye rejim güçleri, 8'i PKK/YPG, 2'si Suriye Muhalif Güçleri tarafından işkence edilerek katledilmiştir.

Suriye'yi siviller için yaşanmaz hâle getiren bir diğer sorun da keyfi tutuklamalardır. Suriyede çatışmanın tarafları, kontrolleri altındaki bölgelerde keyfi tutuklamalar yapmakta ve tutuklanan kişiler genellikle adil yargılanma şansına sahip olamamaktadır. 2021'in ilk yarısında 972 keyfi tutuklama vakası tespit edilmiştir. Bu tutuklamaların 384'ünü Esed rejim güçlerinin, 369'unu PKK/YPG'nin, 162'sini Suriye Muhalif Güçleri'nin yaptığı belirtilmektedir.

Özetle hâlihazırda sahadan elde edilen veriler, Suriye'nin tamamının siviller için yaşanamaz bir durumda olduğunu göstermektedir. İç savaş ve çatışmanın taraflarından hangisinin kontrolünde olduğuna bakılmaksızın, Suriye şu anda ülkede yaşayan ve geri gönderilecek tüm insanlar için hayati tehlike arz eden ve can güvenliği açısından ciddi riskler barındıran bir ülkedir.

“İç savaş ve çatışmanın taraflarından hangisinin kontrolünde olduğuna bakılmaksızın, Suriye şu anda ülkede yaşayan ve geri gönderilecek tüm insanlar için hayati tehlike arz eden ve can güvenliği açısından ciddi riskler barındıran bir ülkedir.”

SONNOTLAR

- ¹ <https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/>
- ² Bade Vardarlı et al., “Türkiye ve Almanya’da Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Haklar ve Yaşanan Sorunlar”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 18, No. 70 (2019): 662-663.
- ³ United Nations Higher Commissioner for Refugees, “Syria Refugee Crisis-Globally, in Europe and in Cyprus”, 2021.
- ⁴ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, “Migration. Familie. Soziale Beziehungen.: Transnationale Familienkonstellationen Und Soziale Einbindung von Menschen Aus Eritrea Und Syrien in Deutschland”, 2021, 18, <https://www.bib.bund.de/Publikation/2021/pdf/Migration-Familie-Soziale-Beziehungen.pdf>; jsessionid=3C67B1EED-A0F191386C29A81B2888B19.1_cid389?__blob=publicationFile&v=9
- ⁵ May Khourshed et al., “Qualifications, Potentials and Life Courses of Syrian Asylum Seekers in Germany”, 2019.
- ⁶ Bundespressekonferenz, “Survey Amongst Syrian Refugees in Germany-Backgrounds”, (Berlin, 2015), https://adoptrevolution.org/wp-content/uploads/2016/03/Data_complete_-1840_151006.pdf
- ⁷ Nora-Elise Beck and Lars Döbert, “Security Sector Reform in Past-War Syria: A Security Needs Assessment among the Diaspora in Germany”, 2020, <https://doi.org/10.4232/1.13457>
- ⁸ Bundespressekonferenz, “Survey Amongst Syrian...”.
- ⁹ Lily Hindy, “German’s Syrian Refugee Integration Experiment”, 2018.
- ¹⁰ COAR, “Point of No Return? Recommendations for Asylum and Refugee Issues Between Denmark and Damascus”, 2021.
- ¹¹ Malene H. Jacobsen, “Unsettling Refugee: Syrian Refugee’s Account of Life in Denmark”, (University of Kentucky, 2019), 118.
- ¹² age., 123.
- ¹³ European Council of Refugees and Exiles, “Sweden: Migration Agency Declares Parts of Syria”, 2019, <https://ecre.org/sweden-migration-agency-declares-parts-of-syria-safe/>
- ¹⁴ Sweden Sverige, “Sweden and Migration”, 2021, <https://sweden.se/culture/history/sweden-and-migration>
- ¹⁵ “UNHCR 2020 Mid Year Statistical Report: Sweden Factsheet,” 2020, https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/Bi-annual_fact_sheet_2021_02_Sweden.pdf
- ¹⁶ Önver Cetrez, Alsaleh Maluk and Md Arifuzzaman Rajon, “Syrian Migrants in Sweden: A Survey on Experiences of Migration and Integration”, 2021, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4646813>

İNSAMER

İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مرکز البحوث الإنسانية و الإجتماعية

Karagömrük Mh. Kaleboyu Cd. Muhtar Muhittin Sk.No:6 PK.34091 Fatih / İstanbul - TÜRKİYE

www.insamer.com info@insamer.com

İç savaş ve çatışmanın taraflarından hangisinin kontrolünde olduğuna bakılmaksızın, Suriye şu anda ülkede yaşayan ve geri gönderilecek tüm insanlar için hayati tehlike arz eden ve can güvenliği açısından ciddi riskler barındıran bir ülke konumundadır. Dolayısıyla mülteci olarak Avrupa ülkelerinde yaşayan Suriye vatandaşlarının Esed hükümeti kontrolünde bulunan ve güvenli olduğu iddia edilen Şam ve diğer şehirlere gönderilmeleri, gönderen ülkelere hem 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi kapsamında hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında sorumluluk yükleyecektir.

INSAMER

İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Karagümruk Mh. Kaleboyu Cd. Muhtar Muhittin Sk.
No. 6 PK. 34091 Fatih - İstanbul - Türkiye
T. +90 212 631 21 21 | F. +90 212 621 70 51
www.insamer.com | info@insamer.com